

Mezi pražci Mladějovské úzkokolejky – 2007

Projekt Základní škola Moravská Třebová, Kostelní náměstí a Průmyslového muzea Mladějov

Autoři projektu: Mgr. Vlastimil Novák, (Z.Š. Moravská Třebová, Kostelní náměstí 21)

a Bc. Petr Sýkora (Mladějovská průmyslová dráha)

Partnerská instituce: Domov U studánky, Ústav sociální péče pro mentálně postižené, Anenská Studánka

Klíčová slova

Dějepis, výtvarná výchova, estetická výchova, železniční doprava, zemědělské stroje, dějiny průmyslu a techniky, lidé a krajina, lidé a energie

Anotace

Ideou projektu je popularizovat mezi žáky a širší veřejností jeden z fenoménů Moravskotřebovska – Průmyslové muzeum Mladějov a úzkorozchodnou průmyslovou dráhu. Ukázat, že nejde jen o technickou hříčku a atrakci pro železniční modeláře, ale o významnou a nedílnou součást historického vývoje zdejšího kraje, která je dokumentem technické vyspělosti počátku 20. století.

Projekt by měl v žácích vzbudit morální úctu k takovýmto industriálním památkám, schopnost vnímat je v kontextu kulturního odkazu kraje jako prvek, který se během desetiletí stal nedílnou součástí místní krajiny a který za dobu své existence získal mimo své ryze praktické funkce i estetické a kulturní hodnoty.

Žák by si měl uvědomit, že součástí jeho kulturní tradice jsou i obyčejné věci (nářadí, nástroje, stroje), které v sobě nesou výtvarné názory své doby. Ne všechno, co je technicky překonané, patří do starého železa, každá věc byla ve své době převratným vynálezem.

Snahou projektu je netradiční formou prohloubit u žáků vědomosti o regionu, rozvíjet jejich tvořivost a estetické vnímání a jejich uplatnění ve výtvarném a literárně-dramatickém projevu, posílit spolupracující chování žáků.

Důraz při vzniku projektu byl kladen zvláště na estetickou a prožitkovou výchovu, aby činnosti v projektu zasáhly co nejširší skupinu žáků, nejen „specialisty“ na techniku.

Kontext

Základní škola Kostelní náměstí je jednou ze tří úplných základních škol v desetitisícovém městě. Navštěvují ji žáci jak z Moravské Třebové, tak z okolních obcí (Staré Město, Linhartice, Útěchov, Boršov, Dlouhá Loučka...).

Škola má 350 žáků v 16 třídách, realizuje školní vzdělávací program „Dnes jsme moudřejší než včera“. Mezi jeho hlavní cíle patří vedení žáků k týmové práci, vzájemné pomoci, sounáležitosti a respektu. Důraz je při tom kladen na komunikaci, kooperaci, práci s informacemi a přípravu na život v populačně přirozené společnosti.

Projekt se uskutečnil ve spolupráci učitelů výtvarné výchovy, dějepisu, českého jazyka a přírodopisu a s podporou ředitelství školy, které ochotně vycházelo vstříc při všech rozvrhových změnách nutných při realizaci projektu a spolupracovalo na jeho mediální prezentaci. Velice kladně se vedení školy také postavilo k samotné spolupráci s Průmyslovým muzeem Mladějov. Obětavě k projektu přistoupili i další učitelé. Pro některé realizace projektu znamenala denní nebo noční dozory v mladějovském muzeu, pro jiné pomoc žákům při zpracovávání poznatků z pobytové části projektu. Další učitelé poskytli pomocnou ruku při převozu materiálu mezi školou a muzeem a při instalaci výstavy.

Projekt je určen žákům 8. ročníků. Dvě paralelní osmé třídy navštěvuje 35 žáků, z toho 20 dívek.

Z nedostatku ubytovacích prostor se nemohli výjezdové části v Mladějově účastnit všichni žáci. Do průmyslového muzea proto odjeli jen ti, kteří o účast v této části projektu projevíli zájem. Navazující části probíhající v rámci vyučovacích hodin se účastnili již všichni žáci, přičemž účastníci výjezdu zde figurovali jako „experti“. Tato část již také nebyla striktně zaměřená na areál Mladějovského muzea, ale na veškeré průmyslové památky regionu, fenomén železnice jako takové a na obecný vztah člověka a techniky. Forma projektu s několikadenním pobytem na místě byla zvolena z důvodu poměrné vzdálenosti školy a muzea (průběžné docházení do muzea by bylo problematické).

Dalším důvodem k zařazení pobytové části byla snaha k získání dostatečného času v sugestivním prostředí, v němž žáci intenzivními prožitky lépe dosáhnou cílů projektu.

Východiska

Projekt se realizoval v úzké spolupráci Základní školy Moravská Třebová, Kostelní náměstí 21 a Průmyslového muzea Mladějov. Podílel se na něm i Městský úřad Moravská Třebová, který poskytl prostory a výstavní panely pro závěrečnou výstavu. Stravování v Mladějově bylo dohodnuto s místní mateřskou školou.

Jednodenní program v muzeu v Mladějově byl připraven pro skupinu 20 klientů Domova u studánky (ústav sociální péče pro mentálně postižené) v Anenské Studánce, s nimiž žáci realizovali několik tvořivých akcí. Získávali tak zkušenosti s komunikací s takto postiženými lidmi a uvědomili si, že i oni jsou součástí společnosti.

Zprávy o průběhu projektu uveřejnil Moravskotřebovský zpravodaj, Moravskotřebovské noviny, Svitavský deník, Český rozhlas Pardubice. Informace o projektu se objevily i na internetových stránkách: www.3zsmi.cz; www.mladejov.cz; www.historickededictvi.cz; www.moravskatrebova.cz; <http://vcpd.cvut.cz>;

Cíle

Prohloubení vědomostí o historii techniky •• a regionu (žák si uvědomí, že nejen velmi staré památky mají historickou hodnotu a zaslouží si ochranu, ale že významným dokumentem doby jsou i relativně mladé předměty ryze praktického účelu; dokumentem doby jsou i naprosto obyčejné věci).

- Rozvíjení estetického citění a tvořivosti, pozorovacích schopností – vnímání přírody; technických památek (žák se naučí vnímat celek a detail; pochopí, že na každý předmět (artefakt i naturfakt) lze pohlížet jako na umělecké dílo – každá věc v sobě skrývá sochu, estetickou hodnotu, každá věc v sobě skrývá příběh).
- Rozvíjení spolupráce mezi žáky (žák se naučí účinně pracovat ve skupině, pochopí, že jedině ve smysluplné kooperaci je možné dosáhnout jakéhokoli vytyčeného úkolu).
- Rozvíjení klíčových kompetencí obsažených ve výchovně vzdělávací strategii školního vzdělávacího programu:

Kompetence k učení

samostatnost při vyhledávání a třídění •• informací (funkční principy parního stroje, spalovacích motorů, vývoj dopravní techniky), nalézání souvislostí mezi získanými poznatky

Kompetence komunikativní

- kultivovaný projev v písemné i mluvené formě (prezentace vlastních prací), naslouchání názorům jiných

Kompetence pracovní

- zodpovědný přístup k práci

Kompetence občanské

- začlenění aktivit reprezentujících jejich práci a školu do života žáků, zachovávání tradic a kulturně historického dědictví

Kompetence k řešení problémů

- rozpoznání a naplánování řešení problému (plnění jednotlivých úkolů)

Kompetence sociální a personální

- účinná spolupráce ve skupině žáků, komunikace s mentálně postiženými lidmi

Realizace

Projekt byl realizován v kombinované formě a trval 4 měsíce. Jednou z forem představoval čtyřdenní pobyt v areálu Průmyslového muzea Mladějov (intenzivní setkávání s průmyslovým dědictvím). Druhou formou pak byly vyučovací hodiny dějepisu, výtvarné výchovy, českého jazyka (zpracovávání a zhodnocení teoretických a estetických výstupů).

Místo realizace

Hlavní část projektu se uskutečnila v areálu Průmyslového muzea Mladějov, tedy bývalého šamotového závodu s přílehlou úzkorozchodnou dráhou vedoucí k lupkovým dolům v horském masivu Hřebeč.

Tato expediční etapa projektu probíhala od úterý 18. 9. do pátku 21. 9. 2007.

Přípravná část

Před zahájením projektu bylo nutné připravit ubytování, zajistit stravování žáků a prostory pro závěrečnou výstavu, sestavit pracovní list, pořídit potřebný materiál (výtvarné potřeby), připravit expozici a areál muzea na pohyb žáků. Celková příprava trvala asi 5 dní.

Hmotné výstupy jednotlivých aktivit

- 1 písemné referáty
- 2 vyplněné dotazníky
- 4 vyplněné pracovní listy
- 6 výtvarné práce
- 7 literární díla
- 10 socha (fotografie), fotoherbář, scénář divadelní hry, výtvarné práce, popis vybraného exponátu
- 12 výtvarné práce
- 13 instalace výstavy
- 15 kachle, výtvarné práce
- 17 sborník písemných výstupů
- 18 výsledky výtvarného projektu (kresby, malby, objekty)

Hodnocení

Jako jeden z podkladů k hodnocení posloužily tyto dokumenty:

- dotazník před za 1.za hájením expediční části projektu
- okamžité písemné anonymní reakce žáků na dění v projektu
- průběžné pozorování činnosti žáků
- dotazník po skončení celého projektu (vyplní jej všichni žáci 8. ročníků, jeho cílem je porovnat vztah žáků k technickým památkám a postihnout rozdíly mezi účastníky a těmi, kteří se expediční části nezúčastnili)
- zápisy v návštěvní knize na výstavě

Kritéria úspěšnosti

Tato kritéria byla stanovena na počátku projektu a za úspěšný je projekt možno označit v případě splnění těchto kritérií:

- 60% vytvořených vizuálních děl bude prezentovatelných na výstavě
 - uskutečnění divadelního představení
 - 75% literárních výstupů bude publikovatelných (budou smysluplné, odpovídající věku, nebudou vulgární)
 - 75% ohlasů žáků na projekt bude kladných
 - 70% žáků se činností v projektu aktivně a spontánně zúčastní
- nejméně 50 lidí osloví výstava natolik, že svůj názor zapíše do knihy ••
Dokumentace k hodnocení a výsledky hodnocení jsou umístěny na přílohovém CD

Shrnutí

Žáci se v drtivé většině velice skepticky dívají na sběratelskou činnost, nechápu lidi, kteří se věnují sbírání „starožitností“ a péči o ně. Jiný vztah ovšem chovají k věcem, které se bezprostředně týkají jejich rodiny. Velká část z nich má doma předměty „po babičce“ a vnímají je jako velmi důležitou součást domova, jako rodinnou památku, která má svou hodnotu. Valná část také chová citový vztah k věcem, které sama používá, žáci jsou schopni vnímat duchovní hodnotu věcí, nejen jejich hodnotu finanční.

Zajímavý je vztah žáků k regionu, v němž žijí. Většina z nich by chtěla dál žít v místě, kde se narodila, další neskrývají svou lásku ke svému regionu, krajíně, ale pragmaticky v něm nevidí životní perspektivu, pracovní uplatnění. K tomu, že by v rodném kraji chtěli žít celý život se přiznávají i ti, u kterých by se z ostatních odpovědí v dotazníku dalo usuzovat, že jim na místě pobytu nezáleží, že k duchovním hodnotám nemají žádný vztah.

Pozitivní hodnoty uměleckých kulturních památek vnímá mírná nadpoloviční většina žáků, jejich zájem o ně se však omezuje spíše na „školní rovinu“ = něco o nich vědět, aby se neřeklo, že jsou hloupí. Pravděpodobně většina z nich nemá vnitřní potřebu se o kulturní památky zajímat kvůli nim samým, pro své duchovní obohacení, z potřeby estetického zážitku. Spíše cítí jejich funkci reprezentační a turistickou.

Zhodnocení míry dosažení cílů

K prohloubení žákovských vědomostí o historii technických •• památek a techniky nepochybně došlo, žáci se s technikou (průmyslová revoluce, tovární výroba, vývoj strojů a jeho vliv na změny společnosti) a železniční dopravou (referáty žáků) setkávali po celé září v hodinách dějepisu, po expediční části se v rámci vyučovacích hodin zpracovávaly poznatky o historickém vývoji mladějovského závodu, porovnával se s historií jiných továren v regionu. Účastníci expediční části navíc detailně prožili industriální areál, setkali se s řadou strojů.

•• *Hlubší vnímání techniky jako součásti historického dědictví, jako estetické hodnoty, lze u žáků možná doložit jejich narážkami, parafrázemi, asociacemi při pohledu na staré předměty (automobily, přístroje), které sice s nadsázkou vnímají jako památky, ale přesto již o takových věcech přemýšlí, čímž se cíle vzbuzení zájmu o technické památky snad alespoň trochu podařilo dosáhnout.*

•• *Rozvoj estetického citění a tvořivosti lze doložit na reálném prožitku žáků při vnímání krajiny. Při výtvarných pracích v Mladějově někteří žáci dosahovali objektivně mnohem kvalitnějších výsledků, než v běžných hodinách výtvarné výchovy. Při následném výtvarném projektu se sami snažili hledat výtvarné řešení, kompozici, techniku.*

•• *Po celou dobu projektu žáci aktivně pracovali ve skupinách, sami mezi sebou si nabízeli pomoc. Uvědomili si, že pro dosažení cíle je bezpodmínečně nutné, aby každý přispěl svým dílem na budování společného cíle, že se musí spolu dohodnout, že bez vzájemné kooperace ničeho nedosáhnou. Úspěšně dopadla i spolupráce mezi žáky a klienty Domova u studánky. Žáci se k nim chovali velmi bezprostředně, seznamovali se s jejich naturelem. Proto lze říci, že i cíle rozvoje spolupracujícího chování žáků bylo dosaženo.*

Využití poznatků získaných v projektu

Vědomosti a dovednosti získané v průběhu projektu se týkaly vzdělávacích oblastí: Člověk a společnost, Člověk a příroda a Umění a kultura. Žáci mají zpracovány poznatky o parních strojích, spalovacích motorech, elektromotorech, jež mohou využít v hodinách fyziky, obdobně mohou využít poznatky o vývoji železnice v hodinách dějepisu.

V oblasti botaniky získali vědomosti zvláště o nitrofilních a rumištních rostlinách.

Teoretické a praktické poznatky z vizuálního umění (stavba výtvarného díla, vývoj moderního umění) respektovaly tematické plány výtvarné výchovy pro 8. ročník.

Další výsledky projektu

Projekt velice kladně hodnotili i ostatní učitelé ZŠ Kostelní náměstí, vysoce hodnotili nasazení žáků při plnění projektových úkolů. Příjemně je překvapilo i detailní naplánování a smysluplnost projektu. Před jeho zahájením na něj pohlíželi s jistou dávkou nedůvěry. S projekty tohoto typu ve škole nebyly příliš dobré zkušenosti. Po realizaci projekt významně zviditelnil školu v regionu a podpořil tak její dobré jméno.

Významným výsledkem projektu, s nímž se v přípravě původně nepočítalo, je navázání hlubší spolupráce mezi Průmyslovým muzeem a školou. Několik žáků a někteří učitelé se aktivně zapojili do činnosti muzea, účastní se jeho akcí a víkendových brigád (do ukončení projektu se uskutečnila jedna brigáda, do níž se zapojilo 8 žáků, z toho 5 účastníků expediční části).

Dokumentace

O fotografickou dokumentaci projektu se v největší míře starali jeho autoři (vzniklo při něm 1208 fotografií), písemné záznamy dění v projektu sestavili vybraní žáci. Písemné práce žáků jsou shromážděny ve sborníku (Historie šamotového závodu v Mladějově, reprodukce výtvarných děl, „deník“ studijního pobytu v Mladějově, povídky, přepis divadelní hry, vývoj parního stroje). Výtvarné výstupy projektu byly prezentovány na výstavě. Sborník byl dostupný na výstavě, v Průmyslovém muzeu Mladějov a v infocentrech v Moravské Třebové a Lanškrouně. V elektronické podobě je přístupný na internetových stránkách školy. Průběh projektu byl uveřejněn v časopisech: Zpravodaj města Moravská Třebová, Moravskotřebovské noviny, Svitavský deník. Sborník i výstavu připravili vybraní žáci v součinnosti s učitelem výtvarné výchovy, prezentace v tisku byla provedena v součinnosti s vyučujícím českého jazyka. Po ukončení projektu budou vedle písemných výstupů uchovány fotografie výtvarných děl, originály zůstanou v držení autorů.

Článek byl převzat z následující publikace:

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

VÝCHOVA KE VZTAHU KE KULTURNĚ HISTORICKÉMU DĚDICTVÍ

Metodická příručka

František Parkan a kol.

Praha 2008

Tato kniha vznikla jako jeden z výstupů projektu ESF CZ.04.1.03/3.1.15.2/0073 Metodika pro implementaci Výchovy ke vztahu ke kulturně historickému dědictví do školních vzdělávacích programů. Projekt byl spolufinancován z Evropských sociálních fondů a státního rozpočtu České republiky.

František Parkan a kolektiv

Autoři:

Jaroslav Bláha, Dušan Foltýn, Hana Havlůjová, Kateřina Charvátová, Petr Meduna, Tomáš Mikeska, František Parkan (ed.), Mílada Rybářová, Michal Řezáč, Vanda Skálová, František Tichý, Jiří Woitsch, Jana Zahradníková, Dana Zajoncová

Autoři projektů jsou uvedeni v příkladech dobré praxe

Lektorovali: doc. PaedDr. Radka Wildová, CSc., doc. Ing. Byčkovský Petr, CSc

Jazyková úprava: PaedDr. Jitka Parkanová

© Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, katedra dějin a didaktiky dějepisu

ISBN 978-80-7290-287-3